भागीरथी श्रेष्ठको कथाकारिता

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक
शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय
विभागको एम.ए. दोस्रो वर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका
लागि प्रस्तुत

शोध पत्र

शोधार्थी
विष्णु प्रसाद सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्व विद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६८

शोध निर्देशकको सिफारिस

भागीरथी श्रेष्ठको कथाकारिता शीर्षकको प्रस्तुत शोध पत्र विष्णु प्रसाद सुवेदीले मेरो निर्देशनमा रही तयार गर्नु भएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोध पत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

सहप्रा. डा. गोपीन्द्र पौडेल

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्व विद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

त्रिभुवन विश्व विद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय,

नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत विश्व विद्यालय क्याम्पसका विष्णुप्रसाद सुवेदीले त्रिभुवन विश्व विद्यालय स्नातकोत्तर तहमा नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत गर्नुभएको भागीरथी श्रेष्ठको कथाकारिता शीर्षकको शोध पत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

१. विभागीय प्रमुख,
प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम ....

२. शोधनिर्देशक,
डा. गोपीन्द्र पौडेल ....

३. बाह्य परीक्षक,
प्रा. मोहनराज शर्मा ....

मिति : २०६८।०६।०६

कृतज्ञताज्ञापन

भागीरथी श्रेष्ठको कथाकारिता शीर्षकको शोध पत्र मैले मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि नेपाली केन्द्रीय विभागका सह प्रा. डा. गोपीन्द्र पौडेलको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो अति व्यस्त समयमा पनि प्रस्तुत शोध विषयमा उपर्युक्त सल्लाह दिई शोधकार्य गर्न अवसर जुटाउने तथ अमूल्य समय, सुझाव र प्रेरणा दिई मार्गनिर्देशन गर्नुहुने गुरुप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु । शोध तयार पार्ने क्रममा सल्लाह, सुझाव र प्रेरणा प्रदान गर्ने नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख डा. देवीप्रसाद गौतम एवम् सम्पूर्ण गुरुवर्ग प्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । शोध तयार पार्ने क्रममा आवश्यक पर्ने सामग्री उपलब्ध गराउनुका साथै सामग्री सङ्कलनका लागि बाटो समेत देखाइदिनु भएकोमा शोध नायिका भागीरथी श्रेष्ठज्यू प्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

मेरो लालनपालन, पठनपाठनको विषयलाई सर्वस्व ठान्ने पिता कमल प्रसाद सुवेदी र माता इन्द्राकुमारी सुवेदी तथा दाजु स्व. कृष्ण प्रसाद सुवेदी प्रति आभारी छु । यसका साथै मलाई अध्ययन उचित वातावरण सिर्जना गरिदिने मेरी जीवनसाथी कल्पना शर्मालाई पनि हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोध पत्र तयारीको क्रममा प्रत्यक्ष सहयोग गर्ने साथीहरु सुरेन्द्र ज्ञवाली, गोकुल पन्त, राजेश घिमिरे र भाइ गोविन्द सुवेदीलाई धन्यवाद दिन्छु । यस शोध पत्रलाई छिटो छरितो र सजक रूपमा टङ्कण गर्ने रमेश प्रजापति दाइलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोध पत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष पेस गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र - २०६५।६६
क्रमाङ्क - २६०
मिति - २०६८।०६।८

....
विष्णु प्रसाद सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषय सूची

पेज नं.

परिच्छेद एक
शोध परिचय

१.१	विषय परिचय	१
१.२	शोध समस्या	१
१.३	शोध पत्रको उद्देश्य	२
१.४	पूर्वकार्यको विवरण	२
१.५	अध्ययनको औचित्य र महत्त्व	५
१.६	शोधविधि	५
१.७	सामग्री सङ्कलन विधि	५
१.८	शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.९	शोध पत्रको रुपरेखा	६

परिच्छेद दोस्रो
कथाकार भागीरथी श्रेष्ठको जीवनी र व्यक्तित्व

२.१	भागीरथी श्रेष्ठको जीवनी र व्यक्तित्व	७
२.१.१	भागीरथी श्रेष्ठको जीवनी	७
२.१.२	जन्मस्थान र पारिवारिक पृष्ठभूमि	७
२.१.३	बाल्यकाल	८
२.१.४	शिक्षादीक्षा	९
२.१.५	विवाह तथा पारिवारिक स्थिति	१०
२.१.६	रुचि र स्वभाव	११
२.१.७	आर्थिक अवस्था	१२
२.१.८	सिर्जनाका निम्ति प्रेरणा र प्रभाव	१३
२.१.९	सम्मान तथा पुरस्कार	१४

२.२ भागीरथी श्रेष्ठको व्यक्तित्व १५
२.२.१ साहित्यिक व्यक्तित्व १५
२.२.१.१ कथाकार व्यक्तित्व १६
२.२.१.२ उपन्यासकार व्यक्तित्व १६
२.२.१.३ कवयित्री र गीतकार व्यक्तित्व १७
२.२.१.४ निबन्धकार व्यक्तित्व १८
२.२.२ साहित्येतर व्यक्तित्व १८
२.२.२.१ सम्पादक व्यक्तित्व १९
२.२.२.२ समाजसेवी व्यक्तित्व १९
२.२.२.३ शिक्षक तथा कर्मचारी व्यक्तित्व २०

परिच्छेद तीन

कथाको संरचना र श्रेष्ठको कथा यात्रा

३.१ कथाको परिचय २१
३.२ कथाका तत्त्वहरू २१
३.२.१ कथानक वा कथावस्तु २२
३.२.२ चरित्र चित्रण २३
२.२.३ परिवेश २४
३.२.४ दृष्टिबिन्दु २४
३.२.५ विचारतत्त्व/सारवस्तु २५
३.२.६ भाषाशैली २६
३.२.७ उद्देश्य २६
३.२.८ अन्य संरचक तत्त्वहरू २६
३.२.९ निष्कर्ष २७
३.३ कथाकार भागीरथी श्रेष्ठको कथायात्राको अध्ययन २८
३.३.१ भागीरथी श्रेष्ठको साहित्यिक यात्रा २८
३.३.२ भागीरथी श्रेष्ठका कथायात्राको चरण विभाजन २८
३.३.२.१ प्रथम चरण (२०२३-२०४२) २९

३.३.२.२ द्वितीय चरण (२०४३-२०५१) ३१
३.३.२.३ तेस्रो चरण (२०५२-हालसम्म) ३३
३.४ निष्कर्ष ३४

परिच्छेद चार

भागीरथी श्रेष्ठका कथाकृतिहरूको विश्लेषण

४.१ पृष्ठभूमि ३६
४.१.१ क्रमशः कथा सङ्ग्रहको अध्ययन ३६
४.१.२ 'मोहदंश' कथा सङ्ग्रहको विश्लेषण ४१
४.१.३ 'विभ्रम' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन ४७
४.१.४ 'रङ्गीन पोखरी' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन ५३
४.१.५ 'भूमिगत' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन ५९
४.१.६ 'रातो गुलाफ' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन ६५
४.२ कथाकार भागीरथी श्रेष्ठका कथागत प्रवृत्तिहरू ७१
४.२.१ नारीवादी कथाकार ७२
४.२.२ सामाजिक यथार्थवादी कथाकार ७३
४.२.३ मनोवैज्ञानिक कथाकार ७४
४.२.४ मौलिकता ७५
४.२.५ पात्र चयनमा विविधता ७६
४.२.६ पात्रमा मानसिक द्वन्द्वको प्रयोग ७७
४.२.७ सरल तथा सहज भाषाशैलीको प्रयोग ७८

परिच्छेद पाँच

उपसंहार एवम् निष्कर्ष

५.१ उपसंहार ७९
५.२ निष्कर्ष ८४
सन्दर्भ सामग्री सूची